

Mira Potkonjak, dipl. pravnik*

Upravni odbor akcionarskog društva u Republici Srpskoj

Rezime

U ovom članku daje se kratak prikaz osnovnih modela upravljanja privrednim društvima, sa posebnim osvrtom na model upravljanja akcionarskim društvima koji je usvojen Zakonom o privrednim društvima, koji se u Republici Srpskoj primjenjuje od 01. januara ove godine. Navedenim zakonom usvojen je sistem jednodomnog upravljanja privrednim društvima za koji je karakteristično da je funkcija upravljanja privrednim društvom povjerena jednom ili više lica – direktoru ili upravnom odboru. Zakonsko uređenje upravnog odbora ogleda se u propisivanju obaveznih uslova u pogledu obaveznosti njegovog postojanja, sastava, nadležnosti, dužnosti i odgovornosti njegovih članova, ali daje i određenu slobodu društvima da svojim opštim aktima organizaciju prilagode svojim potrebama. U otvorenim akcionarskim društvima mora postojati upravni odbor, dok zatvorena akcionarska društva svojim osnivačkim aktom mogu odrediti da imaju direktora ili upravni odbor. Upravni odbor otvorenog akcionarskog društva u svom sastavu mora da ima većinu neizvršnih članova od kojih najmanje dva člana moraju da budu nezavisna. Na ovaj način društvu se daje mogućnost da ima profesionalan i nezavisni upravni odbor koji će raditi u najboljem interesu društva i njegovih akcionara. Funkcija upravnog odbora je dvojaka, preko izvršnih članova vodi poslovanje društva, a preko neizvršnih i nezavisnih članova vrši nadzor nad radom izvršnih direktora i administracije društva. U vršenju svoje funkcije članovi upravnog odbora imaju odgovarajuće dužnosti prema društvu i odgovorni su za štetu koju prouzrokuju društvu nezakonitim postupanjem u obavljanju svojih dužnosti.

1. UVOD

Osnovna prednost akcionarskog društva, kao oblika organizovanja privrednog poslovanja, je da je njegov osnovni kapital podijeljen na veći broj akcija manje nominalne vrijednosti, što omogućava širokom krugu lica da postanu njihovi vlasnici - akcionari društva. Akcionari društva čine skupštinu akcionarskog društva (organ vlasnika društva), čije su nadležnosti utvrđene zakonom. Kao najviši organ društva, skupština je nadređena upravnim i nadzornim organima društva, ona ih redovno postavlja i smjenjuje te na taj način ostvaruje i kontrolu nad njihovim radom. Djelokrug njenog djelovanja proističe iz njezinih statusnih i imovinskih ovlaštenja. Ona utvrđuje poslovnu politiku, donosi najvažnije odluke koje se tiču raspolaganja imovinom i dobiti društva, odlučuje o statusnim pitanjima i promjenama. Praksa pokazuje da, u uslovima postojanja velikog broja akcionara sa malim procentualnim učešćem u osnovnom kapitalu društva, akcionari nisu zainteresovani da odlučuju u donošenju odluka koje su u nadležnosti skupštine akcionara (učešće u radu i odlučivanju na sjednicama skupštine akcionara je pravo, a ne obaveza akcionara). Stoga se o skupštini akcionara u teoriji govori kao o pasivnom „suverenu“¹. Takva odvojenost vlasnika od upravljanja društvom daje mogućnost da stvarnu moć nad akcionarskim društvom imaju članovi organa društva (upravnih i nadzornih odbora), bez značajnijeg uticaja i nadzora stvarnih vlasnika - akcionara društva. Kakvu opasnost ovo nosi pokazali su skandali poput Enrona i Worldcoma, kao i propast velikog broja finansijskih kompanija u posljednje vrijeme, što dovodi u pitanje opstanak teorije neoliberalnog kapitalizma, čija je

jedna od osnovnih pretpostavki upravo odvojenost upravljanja od vlasništva. Stoga je odabir modela upravljanja akcionarskim društvom koji će obezbijediti efikasno upravljanje u kojem će skupština akcionara, kao organ vlasnika imati aktivnu nadzornu funkciju, ideal kojem treba težiti. Međutim, teško je očekivati da će u toj mjeri ojačati svijest akcionara da je to u njihovom interesu, a što bi dovelo do njihovog masovnog učešća na sjednicama skupštine akcionara i korišćenja svih mehanizama zaštite koji im stoje na raspolaganju. Iz tih razloga, nameće se potreba za još nekim mehanizmima pojačanog nadzora preko nezavisnih članova upravnog odbora, nezavisnih revizora, kontrolnih organa i službi unutar društva (interna revizija i kontrola, redovno izvještavanje). Zakonom o privrednim društvima Republike Srpske čija je primjena počela od 01. januara ove godine, značajno je unaprijeđena regulativa u ovoj oblasti, ojačana je pozicija skupštine akcionara i zaštita prava manjinskih akcionara, te propisana fiducijarna odgovornost svih lica koja imaju dužnost prema društvu.

2. MODELI UPRAVLJANJA AKCIONARSKIM DRUŠTVIMA

U uporednopravnoj praksi poznati su različiti modeli upravljanja akcionarskim društvima. Najkarakterističniji su jednodomni ili jednoslojni (monistički) i dvodomni ili dvoslojni (dualistički) sistemi upravljanja. Jednodomni sistem je karakterističan za sistem anglosaksonskog prava (V. Britanija, SAD) i predstavlja

* Komisija za hartije od vrijednosti Republike Srpske

¹ Vasiljević Mirko: Poslovno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1997, str. 124.

sistem u kojem je funkcija upravljanja u rukama jednog ili više lica – direktora ili članova upravnog odbora, koje bira skupština akcionara. Po ovom sistemu upravni odbor bira izvršne direktore koji mogu biti iz reda članova upravnog odbora, iz reda zaposlenih u društvu ili druga lica. Predsjednik upravnog odbora najčešće je i predsjednik odbora izvršnih direktora. U dvodomnom sistemu, koji je karakterističan za njemačko pravo, u akcionarskom društvu postoje dva odbora, upravni i nadzorni odbor. Članove nadzornog odbora bira i razrješava skupština akcionara, a nadzorni odbor bira i razrješava upravni odbor. Upravni odbor vrši funkciju upravljanja i poslovođenja, a nadzorni odbor, pored nezavisnog revizora, ima nadzornu funkciju. Ovaj sistem upravljanja prihvaćen je i u Federaciji Bosne i Hercegovine, a donedavno je postojao i u Republici Srpskoj. Uredbom o statutu evropske kompanije 2157/2001² koja omogućava osnivanje i djelovanje društava koja imaju evropsku dimenziju (Societas Europaea, skr. SE) ostavlja se mogućnost skupštini akcionara društva da statutom odredi da li će imati jednodomni ili dvodomni sistem upravljanja. Ovaj (mješoviti) sistem, koji akcionarskom društvu daje mogućnost izbora između jednodomnog i dvodomnog sistema, prihvatile su i usvojile neke evropske države (Francuska, Švajcarska, Slovenija, Makedonija i Hrvatska).

Kada se radi o Zakonu o privrednim društvima u Republici Srpskoj,³ zakonodavac se, za razliku od Zakona o preduzećima koji je prihvatao dvodomni sistem upravljanja, opredijelio za jednodomni sistem upravljanja (upravni odbor).

3. UPRAVNI ODBOR U UPOREDNOM PRAVU

U njemačkom pravu, za koje je karakteristično postojanje dva odbora (upravni i nadzorni odbor), upravljanje akcionarskim društvom uređeno je Zakonom o akcijama (njem. Aktiengesetz, AktG). Broj članova upravnog odbora zavisi od veličine društva, pa tako ovu funkciju može da vrši i jedno lice – direktor. Upravni odbor (uprava) vodi poslove društva, zastupa i upravlja društvom u granicama ovlašćenja utvrđenih statutom. Poslove iz svoje nadležnosti upravni odbor obavlja samostalno, na vlastitu odgovornost, bez uticaja drugih. Statutom se može propisati da pojedine poslove upravni odbor može zaključiti uz odobrenje nadzornog odbora. Vrlo često se poslovi iz nadležnosti upravnog odbora dijele između pojedinih članova po sektorima, ali i u takvim slučajevima upravni odbor je odgovoran za rad tih sektora. Nadzorni odbor sa članovima upravnog odbora zaključuje ugovor o postavljenju kojim se uređuju primanja člana uprave u skladu sa obimom ovlašćenja i položajem društva. U slučaju da uprava broji više članova, nije moguće odrediti da pojedini član (ili članovi), ima veću moć u odnosu na većinu, ali je moguće dati pravo veta. Članovi uprave mogu biti birani na najviše pet godina, a mogu biti opozvani samo ako za to postoji osnovan razlog, pri čemu se osnovanim razlogom smatra nepovjerenje koje upravi izglasa skupština. U svakom slučaju o opozivu odlučuje nadzorni odbor, a ne skupština, pa se može dogoditi da član upravnog odbora kojem je skupština akcionara izglasala nepovjerenje ne bude razriješen ako je nepovjerenje izglasano bez osnovanog razloga. Dakle, odlučujuću

nadzornu ulogu nad radom upravnog odbora ostvaruje nadzorni odbor. Nadzorni odbor nadzire vođenje poslova društva ne samo u pogledu zakonitosti rada već i pogledu cjelishodnosti privređivanja. Članovi upravnog odbora odgovorni su za zakonitost svoga rada i poštovanje obaveza iz ugovora o postavljenju. U vršenju svojih poslova obavezni su postupati s pažnjom poštenog i savjesnog privrednika na što ih obavezuje i zabrana konkurencije. Na članove upravnog odbora ne odnosi se načelo ograničene odgovornosti koje važi za ostale zaposlenike u skladu sa radnopravnim propisima. Njihovu odgovornost nije moguće umanjiti ugovorom. Članovi upravnog odbora imaju i imovinsku odgovornost, odgovorni su za štetu koju svojim lošim poslovanjem prouzrokuju društvu.

Kada se radi o upravnom odboru u anglosaksonskom sistemu upravljanja, potrebno je napomenuti da u zemljama u kojima je taj sistem u primjeni, SAD i Engleska, ipak postoje bitne razlike. Naime, upravni odbor (unitary board of directors) čine izvršni (executive) i neizvršni (non-executive) članovi, odnosno direktori. Izvršni direktori su zaposleni u društvu s punim radnim vremenom dok neizvršni nisu zaposleni u društvu. U Engleskoj, upravni odbor čine članovi upravnog odbora, odnosno direktori, koji mogu biti fizička ili pravna lica, s tim da najmanje jedan član upravnog odbora mora biti fizičko lice. Svako javno (otvoreno) društvo mora imati najmanje dva člana upravnog odbora, a najveći broj do kojeg se može kretati broj članova upravnog odbora nije zakonom ograničen, pa se to pitanje uređuje statutom. Statutom se može odrediti da upravni odbor ovlasti jednog ili više članova da vode poslove društva, odnosno da imenuje izvršne direktore društva. Pravo na vođenje poslova može se prenijeti i na lica koja nisu članovi upravnog odbora. U svakom slučaju bitni poslovi i donošenje strateških odluka za društvo ostaju u nadležnosti upravnog odbora. Izvršni direktori u upravnom odboru imaju dvojnu ulogu: s jedne strane oni su članovi upravnog odbora i nosioci prava i dužnosti po tom osnovu, a sa druge strane oni su u pravilu zaposleni u društvu, imaju sa društvom zaključen ugovor o vođenju poslova društva, na osnovu kojeg za svoj rad dobijaju odgovarajuću naknadu. Izvršni direktor može biti opozvan i prije isteka ugovora, u kom slučaju ima pravo da tužbom zahtijeva naknadu štete zbog kršenja ugovora. Neizvršni direktori nisu uključeni u svakodnevno vođenje poslova, ali u društvu imaju naročito značajnu funkciju. Tako, na primjer, Kodeks korporativnog upravljanja, za društva koja kotiraju na berzi, sadrži opis njihovih nadležnosti i naglašava da njihova funkcija nije samo nadzor nad vođenjem poslova već i doprinos u oblikovanju strategije društva. Svi direktori imaju jednaka ovlašćenja, neizvršni direktori mogu usvajati odluke u svakodnevnom vođenju poslova, to njihovo ovlašćenje nije ograničeno samo na davanje saglasnosti, kao što je to slučaj sa nadzornim odborom u dvodomnom sistemu upravljanja. U skladu sa ovakvim ovlašćenjima idu i dužnosti prema društvu, svi direktori društva i izvršni i neizvršni imaju jednake dužnosti prema društvu. Da bi se razlučilo vođenje poslova od nadzora, Kodeks za društva koja kotiraju na berzi uvodi dvije značajne preporuke. Prva preporuka je da se odvoji funkcija predsjednika upravnog odbora i glavnog izvršnog direktora, kako ove dvije funkcije ne bi bile u rukama jednog lica. Druga preporuka je da najmanje polovinu članova upravnog odbora čine nezavisni neizvršni direktori, pri čemu se

² Council Regulation (EC) No 2157/2001 of 8. October on the Statute for a European company, (SE)

³ „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 127/08

nezavisnost odnosi naročito na odsutnost „okolnosti i odnosa koje bi mogli uticati na direktorovo prosuđivanje“. Pored ove opšte odredbe, nabraja se još sedam dodatnih okolnosti koje ukazuju na direktorovu ovisnost: ugovor o zaposlenju u društvu ili u povezanom društvu u zadnjih pet godina; značajni poslovni odnosi u zadnje tri godine; dodatna nagrada pored direktorskog honorara; tijesna rodbinska povezanost; unakrsno članstvo u upravnim odborima, zastupanje značajnih akcionara ili članstvo u upravnom odboru duže od devet godina. Upravni odbor je obavezan da u godišnjem izvještaju pojasni razloge, ako misli da je izvršni direktor, uprkos postojanju neke od nabrojanih okolnosti, nezavisan.⁴ U SAD je veoma izražena moć glavnog izvršnog direktora, koji često vrši i funkciju predsjednika društva, što mu omogućuje da vlada društvom, jer je uticaj neizvršnih direktora minimalan i u osnovi se svodi na odobravanje odluka glavnog direktora. U posljednje vrijeme je ovakvo ponašanje neizvršnih direktora izloženo posebnoj kritici javnosti pa se često može čuti kako je njihova uloga prihvaćanje prijedloga glavnog direktora za određivanje velikih plata i svakovrsnih bonusa za glavnog direktora i ostale izvršne direktore.

4. UPRAVNI ODBOR PO ZAKONU O PRIVREDNIM DRUŠTVIMA REPUBLIKE SRPSKE

Donošenjem Zakona o privrednim društvima u Republici Srpskoj (u daljem tekstu: Zakon) napušten je dvodomni sistem i uveden jednodomni sistem upravljanja privrednim društvima po ugledu na anglosaksonsko pravo. Otvoreno akcionarsko društvo (čijim se akcijama trguje na berzi i drugom uređenom tržištu), ima upravni odbor, a zatvoreno akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću mogu da imaju direktora ili upravni odbor. Upravni odbor akcionarskog društva uređen je odredbama čl. 299. do 319. Zakona.

4.1. Broj članova i izbor upravnog odbora

Zakonom se određuje da se broj članova upravnog odbora određuje osnivačkim aktom, s tim da broj članova upravnog odbora otvorenog akcionarskog društva ne može biti manji od tri ni veći od 15 članova. Kandidate za članove upravnog odbora predlažu postojeći upravni odbor, akcionari ili posebna komisija upravnog odbora (komisija za imenovanje), a bira ih skupština akcionara. Posebnu novinu u Zakonu predstavlja mogućnost kumulativnog glasanja za izbor članova upravnog odbora. Naime, u članu 300. Zakona propisano je da se u otvorenom akcionarskom društvu članovi upravnog odbora biraju kumulativnim glasanjem, ako osnivačkim aktom ili statutom društva nije drukčije uređeno. Osnivačkim aktom ili statutom zatvorenog akcionarskog društva koje ima upravni odbor, može se urediti da se taj organ bira kumulativnim glasanjem. Kumulativno glasanje, sprovodi se tako što svaki akcionar za izbor upravnog odbora ima onoliko glasova koliko se dobije kada se broj glasova koje akcionar posjeduje pomnoži sa brojem članova upravnog odbora koji se biraju. Akcionar ima mogućnost da svoje glasove rasporedi

kandidatima po vlastitom nahođenju ili da sve svoje glasove da jednom kandidatu. U slučaju organizovanog djelovanja, manjinski akcionari na ovaj način mogu obezbijediti svog predstavnika u upravnom odboru.

4.2. Mandat članova upravnog odbora

Članovi upravnog odbora biraju se na mandatni period koji traje najviše pet godina, uz mogućnost da budu ponovo birani. Upraznjeno mjesto člana upravnog odbora u toku mandata popunjava se kooptacijom na narednoj sjednici odbora, ako osnivačkim aktom ili statutom društva nije drukčije određeno. Mandat kooptiranog člana traje do isteka perioda na koji je upravni odbor biran. Mandat članova upravnog odbora može da prestane i prije isteka, na svakoj godišnjoj sjednici skupštine, ako godišnji izvještaj o poslovanju društva ne bude usvojen. U slučaju da se broj članova upravnog odbora smanji ispod polovine broja utvrđenog osnivačkim aktom ili statutom, te ako se u određenom roku ne popuni upražnjeno mjesto člana upravnog odbora, ostali članovi upravnog odbora obavezni su da sazovu sjednicu skupštine akcionara radi popunjavanja upražnjenih mjesta. Član upravnog odbora akcionarskog društva može biti razriješen odlukom skupštine akcionara, sa navođenjem razloga ili bez njega, ako je to u najboljem interesu društva.

4.3. Struktura upravnog odbora otvorenog akcionarskog društva

Upravni odbor otvorenog akcionarskog društva mora imati većinu neizvršnih članova, od kojih najmanje dva nezavisna. Neizvršni član upravnog odbora je onaj član koji nije član izvršnog odbora. Neizvršni članovi, za razliku od izvršnih, ne vode poslovanje društva već ga nadziru. Od njih se u praksi očekuje da redovno prate poslovanje društva, i da na vrijeme uoče kada sa društvom nešto nije u redu. Da bi u vršenju ove funkcije bili efikasni, pored stručnih znanja i sposobnosti potrebno je da neizvršni članovi upravnog odbora ostanu i nezavisni. Nezavisni član upravnog odbora je ono lice koje samo ili sa članovima porodice, u dvije prethodne godine:

- nije bilo zaposleno u društvu,
- nije isplatilo društvu niti primilo od društva isplate veće od 20.000 KM,
- nije vlasnik više od 10% akcija ili udjela, direktno ili indirektno, u licu koje je isplatilo ili primilo od društva iznos veći od 20.000 KM,
- ne posjeduje direktno ili indirektno (uključujući i druga sa njim povezana lica u smislu ovog zakona) akcije društva koje predstavljaju više od 10% osnovnog kapitala društva,
- nije bilo direktor društva ili član upravnog odbora, osim ako nije bilo kao nezavisan član i
- nije bilo nezavisan revizor društva.

Izvršni članovi upravnog odbora su oni članovi koji vrše funkciju izvršnih direktora. Izvršni direktori vode poslove društva i u pravilu su zaposleni u društvu s punim radnim vremenom.

⁴ Barbara Rojgelj, Pravo gospodarskih družb v EU, GV Založba, Ljubljana, 2007, str. 137. i 138.

4.4. Predsjednik upravnog odbora

Upravni odbor iz reda svojih članova bira predsjednika upravnog odbora. Predsjednik upravnog odbora može da bude razriješen u bilo koje vrijeme. U nadležnosti predsjednika upravnog odbora je sazivanje i predsjedanje sjednicama upravnog odbora, a odgovoran je za vođenje i čuvanje zapisnika sa sjednica. U odsutnosti predsjednika, sjednicama predsjedava drugi član upravnog odbora koga članovi izaberu na sjednici većinom prisutnih članova. Prema odredbi člana 303. stav 3. Zakona, osnivačkim aktom ili statutom društva može se urediti da predsjednik upravnog odbora ima prava i obaveze predsjednika društva. Takođe, predsjednik upravnog odbora je generalni direktor društva ako osnivačkim aktom ili statutom nije drukčije određeno. Polazeći od toga da je generalni direktor istovremeno predsjednik izvršnog odbora (član 314. stav 2. Zakona), Zakon daje mogućnost da jedno lice vrši više funkcija: predsjednika upravnog i izvršnog odbora, odnosno predsjednika društva, što nosi opasnost od prevelike dominacije „glavnog“ direktora koja mu daje mogućnost da „vlada“ društvom.

4.5. Nadležnost upravnog odbora

Za razliku od dvodomnog sistema upravljanja u kojem upravni odbor vodi poslove društva na vlastitu odgovornost, kao poslovodni i zastupnički organ društva, a nadzorni odbor nadzire vođenje poslova društva, u jednodomnom sistemu upravni odbor, kao osnovni i jedini organ društva u svojoj nadležnosti ima obje ove funkcije: i funkciju poslovođenja i funkciju nadzora. Prema odredbi člana 304. Zakona upravni odbor nadležan je naročito za odlučivanje o pitanjima koja se odnose na:

- a) upravljanje razvojem i strategijom društva i nadziranje izvršnih direktora i administracije društva,
- b) utvrđivanje ili odobravanje poslovnog plana društva,
- c) sazivanje sjednice i utvrđivanje prijedloga dnevnog reda skupštine akcionara,
- d) davanje i opozivanje prokure.
- e) utvrđivanje prijedloga odluka skupštine akcionara i kontrola njihovog sprovođenja,
- f) izdavanje akcija u okviru limita utvrđenog osnivačkim aktom (ovlašćeni kapital),
- g) izdavanje zamjenjivih obveznica, varanata i drugih hartija od vrijednosti u okviru limita utvrđenog osnivačkim aktom,
- h) izbor i razrješenje izvršnih direktora i odobravanje uslova ugovora koji sa njima zaključuje društvo i utvrđivanje njihove naknade,
- i) utvrđivanje iznosa i dana dividende, dana plaćanja i postupka plaćanja dividende, kad mu osnivački akt da takvo ovlašćenje i
- j) donošenje odluka o drugim pitanjima u skladu sa Zakonom, osnivačkim aktom i statutom.

Funkcija vođenja poslova društva sadržana je u ovlašćenju upravnog odbora da utvrdi poslovnu politiku društva i da preuzima svaku aktivnost koja vodi ka ostvarenju cilja zbog kojeg je društvo osnovano. U nadležnosti upravnog odbora je sazivanje sjednice skupštine akcionara, kako redovne, tako i vanredne, što mu daje mogućnost da sazove skupštinu uvijek kada je to u interesu društva. Zakon u članu 271. propisuje obavezu sazivanja sjednice skupštine akcionara, bez odgađanja, ako se prilikom izrade finansijskog izvještaja ili u drugim

slučajevima utvrdi da akcionarsko društvo posluje sa gubitkom koji ne prelazi 50% osnovnog kapitala, kako bi skupština donijela odluke o preduzimanju odgovarajućih mjera s ciljem zaštite interesa povjerilaca i akcionara društva. Nadzornu funkciju nad vođenjem poslova društva upravni odbor vrši preko svojih neizvršnih članova. Oni nadziru izvršne direktore i administraciju društva. Prema odredbi člana 305. Zakona upravni odbor snosi odgovornost za vođenje poslovnih knjiga i unutrašnji nadzor poslovanja društva. Pitanja iz djelokruga upravnog odbora akcionarskog društva mogu se prenijeti u djelokrug skupštine akcionara samo odlukom upravnog odbora, ako osnivačkim aktom ili statutom društva nije drukčije određeno.

4.6. Način rada upravnog odbora

Upravni odbor radi u sjednicama. U skladu sa odredbom člana 306. Zakona, upravni odbor obavezan je da održi najmanje četiri redovne sjednice godišnje, od kojih se jedna sjednica mora održati najkasnije 60 dana prije održavanje godišnje sjednice skupštine akcionara. Pored redovnih, upravni odbor može održavati i vanredne sjednice koje saziva predsjednik upravnog odbora po sopstvenoj inicijativi ili kada to od njega zahtijeva najmanje trećina članova upravnog odbora. Ako predsjednik ne sazove sjednicu na pismeni zahtjev trećine članova upravnog odbora, sjednicu mogu sazvati i ti članovi. Ako se radi o vanrednoj sjednici, pisani poziv za sjednicu upravnog odbora mora se dostaviti svim članovima najkasnije deset dana prije njenog održavanja, osim ako se ne radi o hitnim slučajevima, kada taj rok može biti i kraći.

Upravni odbor može valjano odlučivati ako sjednici prisustvuje većina od ukupnog broja članova upravnog odbora, osim ako osnivačkim aktom ili statutom nije propisan veći broj. Odluke se donose većinom glasova prisutnih članova, ako osnivačkim aktom ili statutom nije određeno da se za odluku mora izjasniti veći broj članova. Ako su pri donošenju odluke članovi upravnog odbora jednako podijeljeni, tada je odlučujući glas predsjednika upravnog odbora, ako osnivačkim aktom ili statutom nije drukčije određeno. Član upravnog odbora mora se isključiti iz glasanja, kada se odlučuje o pitanjima u kojim se za njega i/ili sa njim povezana lica daju određene pogodnosti ili ih se oslobađa od obaveza i odgovornosti prema društvu. Članovi upravnog odbora čije je pravo glasa isključeno ne uzimaju se u obzir ni prilikom utvrđivanja kvoruma za odlučivanje u konkretnom slučaju.

Odluke upravnog odbora stupaju na snagu danom donošenja. Donesene odluke upisuju se u knjigu odluka bez odlaganja. Na sjednicama upravnog odbora vodi se zapisnik u koji se upisuju mjesto i datum održavanja, podaci o prisutnim i odsutnim članovima, dnevni red sjednice, pitanja koja su bila predmet glasanja, sažet prikaz rasprave o pitanjima iz dnevnog reda i podaci o tome kako je pojedini član upravnog odbora glasao i odluke koje su donesene. Zapisnik se sačinjava najkasnije deset dana nakon sjednice i podnosi upravnom odboru na usvajanje na prvom narednoj sjednici.

Način rada upravnog odbora može se urediti osnivačkim aktom ili statutom, ako to nije urađeno i poslovníkom koji donosi upravni odbor.

4.7. Komisije upravnog odbora

Novina koju uvodi Zakon o privrednim društvima je propisivanje obaveze otvorenom akcionarskom društvu da upravni odbor ima

najmanje dvije komisije, koje imaju najmanje tri člana. To su komisija za imenovanja, koja predlaže lica za članove upravnog odbora ili članove izvršnog odbora i komisija za naknade, koja predlaže politiku društva u vezi sa naknadama upravnom odboru i izvršnom odboru i internim revizorima, daje preporuke u vezi sa politikom naknada i iznosom za svakog člana odbora u upravnom odboru, uzimajući u obzir ukupne naknade, plate, nagrade, troškove i zarade zaposlenima i standarde naknada propisane zakonom. Ove komisije obrazuju se radi uvida, istraživanja, davanja preporuka ili preduzimanja drugih radnji o pitanjima koja su u djelokrugu upravnog odbora.

4.8. Kodeks ponašanja

Zakon uvodi obavezu upravnog odbora otvorenog akcionarskog društva koje kotira na službenom berzanskom tržištu da donese kodeks ponašanja ili da prihvati standarde korporativnog upravljanja koje donosi Komisija za hartije od vrijednosti Republike Srpske.⁵ Ovim kodeksom treba da se utvrde standardi stručnosti i nezavisnosti direktora, odnosno članova upravnog odbora, moralni standardi u njihovom ponašanju, njihova odgovornost, obaveza prisustvovanja sjednicama upravnog odbora, pažnja u proučavanju materijala i pravila za objavljivanje i uvid u moguće sukobe interesa sa društvom, politika naknada direktorima i članovima upravnog odbora, planiranje zamjene za članove upravnog odbora i članove izvršnog odbora, kao i druga pitanja koja upravni odbor smatra značajnim. Na svakoj godišnjoj sjednici skupštine akcionara društva upravni odbor u godišnjem izvještaju o poslovanju daje izjavu o usklađenosti organizacije i poslovanja sa kodeksom ponašanja i objašnjava svaku neusklađenost društva sa kodeksom ako je do nje došlo. Ova izjava daje se u posebnom dijelu godišnjeg izvještaja o poslovanju društva i javno se objavljuje u skladu sa propisima kojim se uređuje tržište hartija od vrijednosti. Na ovaj način se želi obezbijediti da otvorena akcionarska društva primjenjuju najbolje prakse korporativnog upravljanja i da se poslovanje privrednih subjekata uskladi ne samo sa zakonom već i sa osnovnim moralnim principima i standardima. Ova izjava sadrži najmanje:

- a) podatke o kodeksu koji je društvo obavezno da primjenjuje, odnosno standardima korporativnog upravljanja koje društvo dobrovoljno primjenjuje,
- b) da li društvo odstupa od kodeksa ponašanja koji je obavezno da primjenjuje, uz navođenje razloga tog odstupanja,
- c) opis osnovnih obilježja sprovođenja unutrašnjeg nadzora u društvu i upravljanja rizicima u odnosu na finansijsko izvještavanje,
- d) podatke o povezanim licima i
- e) podatke o direktorima, članovima upravnog odbora i članovima komisija upravnog odbora.

4.9. Obaveza izvještavanja skupštine akcionara

Upravni odbor akcionarskog društva obavezan je da o svim bitnim pitanjima za poslovanje društva redovno, potpuno i istinito, u pisanom obliku, izvještava skupštinu akcionara društva. Upravni odbor izvještava skupštinu akcionara: o namjeravanoj poslovnoj politici i o drugim načelnim pitanjima koja se odnose na vođenje

poslova najmanje jednom godišnje; o ekonomičnosti, rentabilnosti i solventnosti na godišnjoj sjednici skupštine; a o poslovanju društva i njegovom finansijskom stanju šestomjesečno. Takođe, upravni odbor obavezan je da blagovremeno obavještava skupštinu akcionara o svim značajnijim poslovnim događajima, odnosno poslovima koji bi mogli biti od velikog značaja za rentabilnost poslovanja i za solventnost društva, da bi skupština prema njima mogla da zauzme stav. Na zahtjev skupštine akcionara, upravni odbor obavezan je da dostavlja izvještaje i o drugim pitanjima koja su od značaja za društvo.

4.10. Primanja članova upravnog odbora

Osnovna načela za primanja članova upravnog odbora su da nezavisni članovi ne mogu biti u radnom odnosu u društvu, neizvršni članovi mogu biti u radnom odnosu u društvu, a članovi izvršnog odbora moraju biti u radnom odnosu u društvu. Članovi upravnog odbora koji nisu u radnom odnosu u društvu, svoje dužnosti izvršavaju na osnovu ugovora sa društvom kojim se utvrđuje i visina naknade za njihov rad, kao i druga pitanja koja se odnose na međusobna prava i obaveze člana i društva. Na ovaj ugovor prethodnu saglasnost daje skupština akcionara. Ugovor o međusobnim pravima i obavezama (što uključuje i primanja) članova izvršnog odbora i društva, odobrava skupština. Otvorena akcionarska društva obavezna su da iznos naknade koji se plaća svakom članu upravnog i izvršnog odbora javno objavljuju u skladu sa zakonom.

4.11. Fiducijarne dužnosti članova upravnog odbora

Utvrđivanje dužnosti za lica koja se nalaze u posebnim odnosima sa društvom, proizvela je anglosaksonska sudska praksa. Kodifikacijom brojnih dužnosti, zakonodavstvo je značajno preuzelo rješenja dosadašnje sudske prakse. Budući da kroz novi zakon provejava značajan pozitivan uticaj anglosaksonskog prava, Zakon sadrži i odredbe kojim se određuju lica koja imaju određene dužnosti prema društvu. Članovi upravnog odbora imaju određena ovlaštenja u upravljanju društvom utvrđena zakonom i osnivačkim aktom društva. Ova ovlaštenja podrazumijevaju i odgovarajuće fiducijarne dužnosti i odgovornosti članova upravnog odbora za izvršavanje svojih obaveza. Od članova upravnog odbora zahtijeva se da u svojstvu člana upravnog odbora svoje poslove obavljaju savjesno, sa pažnjom dobrog privrednika i da u razumnom uvjerenju djeluju u najboljem interesu društva. Dužni su, takođe, da svoju procjenu zasnivaju na informacijama i mišljenjima stručnjaka za određenu oblast za koje vjeruju da su u tom pogledu savjesni i kompetentni. Jedna od osnovnih dužnosti koju član upravnog odbora ima prema društvu je dužnost lojalnosti, koja podrazumijeva obavezu člana da pri donošenju odluka postupi isključivo u interesu društva, a ne u sopstvenom interesu. Dužnost lojalnosti za članove upravnog odbora sastoji se u sljedećem:

- a) da ne koriste imovinu društva u ličnom interesu,
- b) da ne koriste povlašćene informacije u društvu za lično bogaćenje,
- c) da ne zloupotrebljavaju pozicije u društvu za lično bogaćenje,
- d) da ne koriste poslovne mogućnosti društva za svoje lične potrebe.

⁵ Komisija za hartije od vrijednosti Republike Srpske usvojila je Standarde korporativnog upravljanja koji su objavljeni u „Službenom glasniku Republike Srpske“ broj: 3/06. Zakon o preduzećima dao je ovlaštenje Komisiji za hartije od vrijednosti da donese standarde upravljanja akcionarskim društvima, ali nije propisivao njihov sadržaj.

Član upravnog odbora ne smije povrijediti pravilo o sukobu interesa. odnosno ne smije lični interes staviti iznad interesa društva. Lični interes u smislu Zakona postoji kada je član upravnog odbora ili član njegove porodice:

- a) ugovorna strana u pravnom poslu sa društvom,
- b) u finansijskom odnosu sa licem iz pravnog posla ili radnje, koje zaključuje ugovor sa društvom ili koje ima finansijski interes u tom poslu ili radnji, po osnovu kojih se razumno može očekivati da utiču na njegovo postupanje suprotno interesu društva i
- c) pod kontrolnim uticajem strane iz pravnog posla ili radnje ili lica koje ima finansijski interes u pravnom poslu ili radnji, tako da se osnovano može očekivati da utiču na njegovo postupanje suprotno interesu društva.

Kršenje pravila sukoba interesa neće postojati ako je pravni posao koji je zaključio član upravnog odbora odobren u dobroj vjeri većinom glasova svih članova upravnog odbora koji nemaju interesa u tom poslu, a u slučaju da takva većina ne postoji, većinom glasova akcionara koji nemaju lični interes. O svakom odobrenom pravnom poslu u kome postoji sukob interesa, obavještava se skupština akcionara na prvoj narednoj sjednici. Pravni posao u kome postoji sukob interesa, a nije odobren na propisani način, ništav je. Član upravnog odbora ne može direktno ili indirektno (preko povezanih lica) biti angažovan u drugom društvu konkurentne djelatnosti, osim ako je za to dobio odobrenje, kao u slučaju odobrenja pravnog posla iz sukoba interesa. Ovo angažovanje podrazumijeva: zaposlenje, svojstvo preduzetnika, svojstvo ortaka ili komplementara, svojstvo kontrolnog člana ili akcionara, svojstvo člana upravnog odbora, člana izvršnog odbora, odbora za reviziju, internog revizora, zastupnika društva, likvidacionog upravnika i lica koja imaju ovlaštenja da upravljaju poslovima društva. U slučaju povrede pravila sukoba interesa i kršenja zabrane konkurencije, društvo ima pravo od člana upravnog odbora zahtijevati naknadu štete, te pravo da se:

- a) poslovi koje je član upravnog odbora izvršio za svoj račun priznaju kao poslovi izvršeni za račun društva,
- b) društvu preda svaki novčani iznos koji je ostvaren od poslova koji su obavljani za račun tog člana i
- c) sva potraživanja koja proizlaze iz posla izvršenog za račun tog člana, ustupe društvu.

Ova prava može ostvariti društvo i akcionar koji ima ili zastupa najmanje 5% osnovnog kapitala društva u roku od 60 dana od dana saznanja za učinjenu povredu, odnosno u roku od tri godine od dana kada je povreda učinjena.

Član upravnog odbora ima dužnost čuvanja poslovne tajne. Pod poslovnom tajnom smatra se svaka informacija o poslovanju društva određena osnivačkim aktom ili statutom društva, za koju je očigledno da bi prouzrokovala znatnu štetu društvu ako dođe u posjed trećeg lica. Poslovnom tajnom ne mogu biti proglašene informacije čije objavljivanje je zakonska obaveza, kao i informacija za koju postoji osnovana sumnja na postojanje korupcije. Član upravnog odbora koji povrijedi dužnost čuvanja poslovne tajne odgovoran je za štetu društvu.

4.12. Odgovornost članova upravnog odbora

Članovi upravnog odbora odgovorni su za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti. Njihova odgovornost je statusna i imovinska.

Statusna odgovornost vezana je za njihov status u društvu (člana upravnog odbora), što znači da ova odgovornost može imati za posljedicu gubitak tog statusa (opoziv, razrješenje). Član upravnog društva može da podnese pismenu ostavku u svako doba. Ostavka ima pravno dejstvo od dana podnošenja (osim ako u njoj nije naveden neki drugi datum), davanjem ostavke prestaje članstvo u upravnom odboru. Nije potrebna posebna odluka organa društva kojom bi se prestanak članstva potvrdio. Ostavka se može opozvati samo uz saglasnost upravnog odbora. Članovi upravnog odbora u skladu sa Zakonom o privrednim društvima, mogu biti razriješeni sa navođenjem razloga ili bez njega, ako se smatra da je to u najboljem interesu društva. Razrješenje člana upravnog odbora ima pravno dejstvo ako ga odobri najmanje većina glasova akcionara sa pravom glasa za izbor članova upravnog odbora na sjednici skupštine akcionara, s tim da:

- a) član upravnog odbora ne može biti razriješen na sjednici skupštine akcionara ako u obavještenju za skupštinu nije navedeno da je svrha sjednice, pored ostalog i glasanje o razrješenju člana upravnog odbora na sjednici skupštine,
- b) kada akcionarsko društvo ima kumulativno glasanje za izbor člana upravnog odbora, a ne razrješavaju se svi članovi upravnog odbora, član upravnog odbora može biti razriješen ako bi glasovi za njegovo razrješenje bili dovoljni za njegov izbor u slučaju kumulativnog glasanja za izbor svih članova upravnog odbora. Razrješenje člana upravnog odbora akcionarskog društva ne može povrijediti prava koja nisu u vezi sa svojstvom člana upravnog odbora, a koja član upravnog odbora može imati na osnovu ugovora sa akcionarskim društvom.

Imovinska odgovornost članova upravnog odbora, podrazumijeva odgovornost za štetu koju su povredom svojih dužnosti prouzrokovali društvu. Zakon ovu odgovornost članova upravnog odbora predviđa naročito ako su povredom zakona:

- 1) vratili ulog akcionaru,
- 2) platili dividende akcionaru,
- 3) prouzrokovali da društvo upisuje, daje u zalog, stiče i poništava akcije,
- 4) odobrili zajam ili kredit,
- 5) izvršili plaćanje u vrijeme likvidacije društva,
- 6) prouzrokovali da društvo poslije odluke o prestanku vodi poslove, osim poslova koji su nužni za likvidaciju ili stečaj društva,
- 7) povrijedili dužnosti prema društvu (dužnost savjesnosti i poštenja, lojalnosti, zabrane sukoba interesa, zabrane konkurencije i dužnosti čuvanja poslovne tajne).

Povredom ovih dužnosti stiče se osnov za razrješenje članova upravnog odbora akcionarskog društva. Imovinska odgovornost članova upravnog odbora bila je na sličan način propisana i Zakonom o preduzećima⁶, s tim da je sada proširena i na slučajeve povrede dužnosti prema društvu. Dosadašnja praksa pokazuje da se kod nas ovaj vid zaštite društva od nezakonitog postupanja članova organa upravljanja nije koristio. Odredbe o imovinskoj odgovornosti imaju u biti preventivni karakter i treba ih shvatiti kao zakonsku prijetnju namijenjenu odvratanju članova upravnog (i izvršnog) odbora, kao lica koja imaju dužnosti prema društvu, od činjenja bilo koje radnje koja bi za posljedicu proizvela štetu društvu.

⁶ „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 24/98, 62/02, 66/02,38/03,97/04 i 34/06, prestao da važi početkom primjene Zakona o privrednim društvima od 01. januara 2010

ZAKLJUČAK

Novim Zakonom o privrednim društvima donesene su značajne novine u oblasti kompanijskog prava u Republici Srpskoj. Jedna od značajnijih novina je i uvođenje jednodomnog sistema upravljanja u odnosu na dosadašnji dvodomni sistem. Ovakvo rješenje slično je ostalim evropskim zakonodavstvima i čini se kvalitetnijim u odnosu na raniji sistem. Postojeća akcionarska društva obavezna su da u roku od dvije godine od dana primjene ovog zakona usklade svoje opšte akte, organe i poslovanje sa odredbama ovog zakona. Umjesto dosadašnjih organa (upravnog i nadzornog odbora), otvorena akcionarska društva obavezna su da imaju upravni odbor. Otvorena akcionarska društva čije su akcije uvrštene na službeno berzansko tržište moraju u upravnom odboru imati većinu neizvršnih članova, od kojih najmanje dva moraju biti nezavisni. Izbor upravnog odbora kumulativnim glasanjem se pretpostavlja, ako osnivačkim aktom i statutom otvorenog akcionarskog društva nije drukčije određeno. Članovi upravnog odbora biraju se na mandatni period od najviše pet godina, uz mogućnost ponovnog izbora, s tim da mandat može prestati na svakoj godišnjoj sjednici skupštine, ako ne bude usvojen godišnji izvještaj o poslovanju. Član upravnog odbora akcionarskog društva može biti razriješen odlukom skupštine

Summary

This article gives a brief overview of basic models of management of a company, with special emphasis on corporate governance model, adopted by the Corporate Law which is in force in Republic of Srpska from January 1st this year. With this Law unicameral system of company's management has been adopted, for which is characteristic that the function of governance of a company is entrusted to one or more persons- Director or a Board. Legal regulation of the Board is reflected in prescribing mandatory conditions in respect of obligation of its existence, composition, powers, duties and responsibilities of its members, but it gives a certain freedom to companies to adjust their needs to organization with its general laws. In an open joint stock company must exist a board of directors, while a closed joint stock company with its founding act must define whether they have a Director or a Board. Board of directors in open joint stock company in its composition must have a majority of non-executive members of which at least two members must be independent. In this way company is given the opportunity to have a professional and independent board of directors who will work in the best interest of a company and its shareholders. The Board has two functions, to conduct the business through executive members, and through non-executive and independent members to supervise the work of executive officers and administration of a company. In performing its functions, the board members have the appropriate duties to the company and they are responsible for the damage they cause to the company by unlawful conduct in performing their duties.

akcionara, sa navođenjem razloga ili bez njega, ako akcionari smatraju da je to u najboljem interesu društva. Članovi upravnog odbora dužni su da rade u interesu društva, da budu savjesni i lojalni prema društvu i da lične interese ne stavljaju ispred interesa društva.

LITERATURA

1. Vasiljević Mirko, Poslovno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1997.
2. Vasiljević Mirko, Vodič za čitanje Zakona o privrednim društvima, Udruženje pravnika u privredi Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004.
3. Barbara Rojgelj, Pravo gospodarskih družb v EU, GV Založba, Ljubljana, 2007.
4. Vera Trstenjak, Evropsko pravo gospodarskih družb, GV Založba, Ljubljana, 2004.
5. J. Barbić, V. Gorenc, Z. Parać, S. Petrović, B. Porobija, B. Vukmir, Zakon o trgovačkim društvima II dio, Vodič za čitanje zakona, „Organizator“ Zagreb, Zagreb, 1995.